

La Galeria de Manresans Il·lustres: un lloc de memòria oblidat

Jordi Piñero i Subirana

Avui la Galeria de Manresans Il·lustres és poc més que un conjunt de retrats vells que omplen el saló de l'Ajuntament i li donen un aire caduc i decimonònic. Aquest article ressegueix, amb una mirada antropològica i històrica, la gènesi i l'evolució d'aquest lloc de memòria local. L'objectiu és desentrellar que hi ha darrera d'aquesta voluntat (nascuda al final del segle XIX) de fixar la memòria i utilitzar-la en un intent per construir uns referents i una identitat manresana; veure quins grups polítics i ideològics van jugar en aquest camp de batalla simbòlic i entendre quin sentit podia tenir aquesta galeria que, vista amb ulls del final del segle XX, ja no ens diu res.

Antoni Camps i Fabrès (1822-1882).

Els llocs de la memòria

El 1984 l'historiador francès Pierre Nora cridava l'atenció sobre la importància dels significats amb què es revesteixen determinats espais (espais topogràfics, però també espais simbòlics) relacionats amb el passat històric¹. Nora posava l'accent en la utilització dels símbols originats en la Revolució francesa, difosos després en els diferents períodes republicans, que instituïren una identitat nacional basada precisament en la mitificació de la història recent. El concepte «*lloc de memòria*» que ell proposa, aplicable a una àmplia gamma de manifestacions (monuments o actes commemoratius, edificis o espais urbans, festes cíviques, simbologies polítiques, obres literàries, nomenclàtors de carrers, etc), requereix dues condicions indispensables: una voluntat expressa de memòria, de ser recordat, i ser un lloc viu dins el cos social, que evoluciona i s'adapta (no es tracta d'un simple inventari de memorials). Partint d'aquest concepte hem intentat resseguir l'evolució d'un lloc de memòria local, la Galeria de Manresans Il·lustres, dins un projecte més general de recerca etnològica al Bages².

Primeres Galeries: a la recerca d'una hagiografia burgesa

Els antecedents de les galeries de personatges il·lustres són les col·leccions de retrats reials, com la que es constituí el 1587 a les sales de la Generalitat de Catalunya, que incloïa els reis d'Espanya des d'Ataülfi fins a Felip II. Però la idea de reunir les imatges dels grans homes de la pàtria (personatges de mèrit propi al marge de les figures mítiques o llegendàries com sants o herois, o bé oficials com els monarques) va prendre cos al segle XVIII de la mà de la Il·lustració del despotisme il·lustrat, com en el cas dels *Retratos de los españoles ilustres con un epítome de sus vidas*, un luxós volum amb gravats editat el 1791 per iniciativa de la Casa Reial. La Revolució francesa suposà una inflexió a partir de la qual s'imposà d'una manera clara la utilització pedagògica i propa-

gandística d'una iconografia democràtica. Els diversos períodes republicans tendiren a instituir una nova memòria col·lectiva formada, sobretot, pels grans homes que havien protagonitzat la revolució. A París, el 1791, començà a adaptar-se l'edifici del Panteó, el gran mausoleu nacional que la pàtria erigia en reconeixement dels grans homes³. La iconografia revolucionària s'imposava paral·lelament als esforços dels historiadors, que amb els primers assaigs d'interpretació sobre la revolució anaren forjant una nova identitat col·lectiva nacional. Així, en el pròleg dels volums de la *Galerie historique de la Révolution Française (1789-1793)*. *Album de cinquante portraits en pied des personnages les plus remarquables de cette grande époque*⁴, es proposa que l'obra sigui un complement a la Història de la Revolució Francesa de Thiers.

Des d'una òptica no tan declaradament partidista, la *National Portrait Gallery* de Londres, fundada el 1856 i vinculada a la *National Gallery*, es planteja també il·lustrar per mitjà d'una galeria pictòrica les personalitats que han tingut un paper preponderant a la Gran Bretanya.

El segle XIX conegué un veritable apogeu de la biografia i del retrat com a gèneres edificants que van comptar amb un públic ampli en la nova societat burgesa. N'és una bona mostra una llarga llista de publicacions, sobretot a França i Anglaterra, amb títols que parlen d'homes útils, de personatges eminents en el camp de la ciència, les arts i la literatura, etc.

A Mallorca, ja durant el segle XVIII, hi havia el costum de penjar a les cases consistorials retrats dels fills il·lustres. Un altre precedent molt antic d'aquesta tradició és la galeria de retrats de benefactors de l'Hospital de Sant Andreu de Manresa. Va iniciar-se el 1757, un moment en què augmentaren notablement les donacions i els llegats de particulars a causa de la insuficiència dels recursos públics. Per aquest motiu reflecteix molt bé l'evolució dels patricis manresans: d'una burgesia emergent a la segona meitat del segle XVIII (comerciants, teixidors, velers...) fins a les grans famílies d'industrials i rendistes del segle XIX,

que ja no apareixen identificades pel seu ofici (els Miralda, els Torrents, els Serra...).

La Galeria de Catalans Il·lustres de l'Ajuntament de Barcelona

Però el referent més immediat de les galeries locals de ciutadans il·lustres —que al final del segle XIX s'anaren instituint a ciutats com Terrassa, Solsona o Manresa— fou la Galeria de Catalans Il·lustres promoguda per l'Ajuntament de Barcelona⁵. La iniciativa sorgí de l'arxiver i historiador que s'havia incorporat al servei municipal a mitjan segle XIX, i fou impulsada directament per Francesc Rius i Taulet, polític de tendències progressistes que fou alcalde en diverses ocasions i principal promotor de l'Exposició Universal de 1888. Rius i Taulet va concebre la iniciativa com un acte cívic i solemne dins les festes de la Mercè, que el 1870 l'Ajuntament es proposava organitzar amb un programa d'actes oficial per primera vegada. La cerimònia s'encabí en la Secció artística de la Comissió de Festes, presidida per Manuel Milà i Fontanals. Des d'un principi, la Galeria de Catalans Il·lustres es vinculà molt estretament a les acadèmies i corporacions literàries, artístiques i científiques de la ciutat (i, especialment, a la Reial Acadèmia de Bones Lletres), les quals tenien la principal responsabilitat en l'elecció dels personatges que havien de formar part de la Galeria, a més de proporcionar els encarregats d'elaborar les biografies i, l'Acadèmia de Belles Arts, els autors dels retrats.

Durant el primer període de la Restauració —és a dir, fins al canvi de segle— la Galeria de Catalans Il·lustres va gaudir d'una bona salut. La col·locació de dos nous prohoms gairebé cada any es convertí en una tradició de les festes de la Mercè. Els principals promotors eren, indistintament, alcaldes del partit liberal (com Rius i Taulet) o del partit conservador (com Joan Coll i Pujol); això no obstant, cada vegada més es percep una influència catalanista en l'elecció dels personatges. Durant aquest període, al costat de figures de l'erudició més

"acadèmica" van incorporar-se els retrats de Fontanella, Pau Claris, Joan Fiveller, Aribau, el rector de Vallfogona, Muntaner, Ramon Berenguer I; personatges clarament representatius de l'intent de construir una història nacional catalana.

Aquesta tendència obeeix probablement al pes cada vegada més fort d'un corrent de catalanisme, afermat abans en el terreny cultural que en el polític. L'Acadèmia de Bones Lletres, dirigida durant molts anys per Milà i Fontanals, representà una punta de llança d'aquest interès nascut de la Renaixença per desenvolupar una alta cultura d'orientació catalana, però que majoritàriament s'emmotllà a uns postulats romàntics que l'apartaven de la direcció més rigorosa que prenien les ciències socials en països com França. Aquesta erudició de caire particularista i anecdòtica, en la línia d'un Víctor Balaguer, afavorí el desenvolupament d'un determinat tipus de llocs de memòria, com ara els noms dels carrers de l'exemple barceloní. La Galeria de Catalans Il·lustres, que s'inaugurà reivindicant la figura de Capmany, el principal representant de la Il·lustració a Catalunya (tanmateix, un personatge ambigu i polèmic), s'inscriu en aquesta línia d'un primer catalanisme cultural.

Tanmateix, a partir del 1902 les confrontacions partidistes s'introduïren cada vegada més en el si de l'Ajuntament i, de retop, en la Galeria de Catalans Il·lustres. El procés d'essllanguiment que aleshores s'inicià probablement reflecteix l'entrada en una nova època, caracteritzada per una major radicalització de les opcions polítiques que feia difícil un mínim consens. Malgrat que la regularitat del període anterior es perdé, hi hagué encara algunes noves incorporacions, entre les quals dos republicans destacats, Estanislau Figueres i Pi i Margall, i dues figures emblemàtiques del catalanisme: Verdaguer i el doctor Robert (la biografia d'aquest últim llegida pel mateix Prat de la Riba). Des del 1916 no s'incorporà cap més personatge a la Galeria fins que el 1948 es reprengué la tradició, continuada en quatre ocasions més fins al 1971.

La recuperació de la història manresana: una fita del catalanisme conservador

La creació d'una Galeria de Manresans Il·lustres cal emmarcar-la clarament dins aquest corrent de recuperació de la història que, a nivell local, va prendre cos a les dues darreres dècades del segle XIX. Al voltant de 1880 sembla que hi hagué un moment d'especial intensitat en l'eclosió d'un sentiment d'identitat local. Aquell any es celebraven amb gran èxit les festes del mil·lenari de Montserrat, fita decisiva en la creació del Montserrat *modern*. El mateix any, un article publicat al *Semanario de Manresa* desencadenaria una rivalitat sense precedents entre Igualada i Manresa per atribuir-se la principalitat en les batalles del Bruc; una polèmica que es perllongaria vàries dècades amb un foc creuat de pamflets i, sobretot, amb una batalla per apropiat-se dels símbols i enarborar les tradicions pròpies.

A Manresa l'home clau d'aquest moviment de recuperació de la història fou indiscutiblement Leonci Soler i March⁶. El 1882 Soler i March era un jove advocat —format a la Universitat de Barcelona, on degué entrar en contacte amb aquell primer catalanisme cultural— que es disposava a cursar estudis d'arxivística i paleografia a Madrid. Tres anys abans havia començat a classificar l'Arxiu Municipal de Manresa i el 1880, juntament amb tres joves més autoanomenats "*amants de Manresa*", intentava crear una associació cultural que es proposava: «*tractar dels medis que deurien adoptar-se pera investigar lo gloriós passat de Manresa y sa comarca y aficionar el poble envers l'estudi de nostra història*»⁷. El grup es proposava diverses iniciatives per divulgar la història, algunes de les quals Soler i March aconseguí fer-les realitat, com ara la creació de la col·lecció Biblioteca Històrica Manresana (1896), o l'exposició sobre art antic (1882). El 1882 Soler i March era nomenat arxiver municipal i, més endavant, va fer-se càrrec també de l'Arxiu Capítular de la Seu de Manresa.

Leonci Soler i March, junt amb altres personalitats com Oleguer Miró

i Joaquim Sarret i Arbós, va marcar fortament el món cultural d'aquell moment. Tots ells participaren en la fundació de les principals associacions i entitats de caràcter cultural i catalanista que aleshores naixien a la ciutat. Entre d'altres: Orfeó Manresà (1901), Escola Municipal d'Arts i Oficis (1902), Centre Excursionista de la Comarca del Bages (1905).

El pas de Soler i March a la política activa el 1899, com a home fort de la Lliga a Manresa, il·lustra en certa manera la connexió entre aquell impuls regeneracionista, hereu de la Renaixença, i la política pròpiament dita. Les paraules de Jaume Collell (un dels màxims exponents del sector dit vigatà de la Renaixença), pronunciades durant l'acte de col·locació del retrat de Camps i Fabrès a la Galeria de Manresans Il·lustres (1901), resumeixen aquest esperit:

«Ara, ja ho veyeu, aqueixa tan insigne Casa es lo més eloqüent testimoni de com lo sant amor de patria transforma y vivifica lo que estava enlletgit, arramblat y quasi mort; de com l'esperit regionalista, ben entés y practicat, tot cercant les Taules de la llei en l'Arca polsosa y mitx establada de la tradició, per donar forma al moviment providencial de renaxensa, arreplega amorosament les reliquies de l'avior sagrada, y les estotja y venera com una fe de batisme y ensemps com un sagrat testament de les generacions mortes. Lo vostre Arxiu-Biblioteca que ab verdadera pietat filial ha ordenat un il·lustre patrici, es ara la joya més preuada. Lo monument que podeu mostrar ab més llegítim orgull, com un signe de alta cultura y com una proba de sentit patriòtic, fent que la vostra Casa Consistorial vos parle més al ánima, y sia la augusta Casa del Concell la respectada y honorable llar civil dels manresans»⁸

Ascens i declivi de la Galeria de Manresans Il·lustres

La idea de fundar una Galeria de Manresans Il·lustres es va fer efectiva el 29 d'agost de 1883⁹. La iniciativa sorgí arran de la mort de l'insigne eclesiàstic d'origen manresà, el cardenal Lluch. L'Ajuntament va prendre l'acord unes setmanes després, sent alcalde Marià Batlles i March, pertanyent al partit conservador i proponent de Leoncí Soler i March. La Galeria s'instituí amb la finalitat de *«legar a las generaciones futuras la memoria de los muchos hijos con que Manresa cuenta dignos de aplauso y loa por su ciencia y por sus virtudes eminentes»*¹⁰. Seguint l'exemple de Barcelona, s'escolliren els dies de la Festa Major per celebrar els actes oficials de col·locació dels retrats.

El continuador de la tasca iniciada per Soler i March, l'arxiver i historiadore Joaquim Sarret i Arbós, des de les pàgines del *Pla de Bages* exposava uns anys més tard quin era el sentit i la utilitat que havia de tenir la Galeria:

«Tots ells (els manresans distingits) deurien esser posats de manifest en el saló de les Cases Consistorials a fi de què els forasters i encara molts ciutadans desconexedors de la història de Manresa, sabessin quins han estat els homes que han sobressortit en tot temps per llur arrelat esperit religiós, per llur amor patri i per llurs fecundes iniciatives, fent de Manresa una segona capital, ciutat per excel·lència, nodridora de la indústria, les Arts, l'Agricultura i el Comerç, que ha escampat arreu del món els seus productes i les seves manufactures. (...)

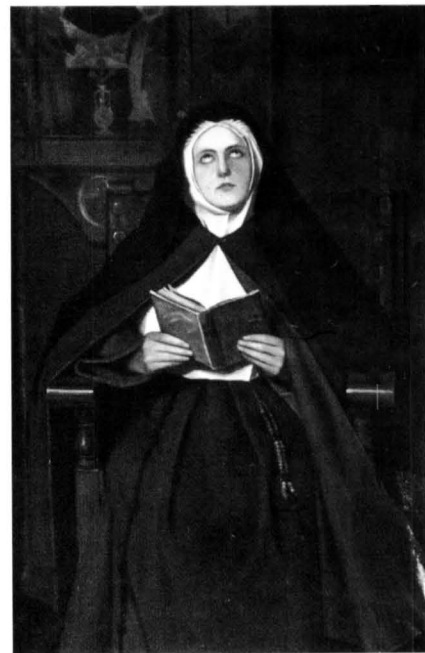
Totes aquestes figures venerables deurien ésser exposades (...), servint d'espill a la societat actual, ja que gràcies a les contínues investigacions històriques podem donar de tan il·lustres patricis un veritable coneixement de llurs virtuts i prodigis. (...) No cal defallir en la patriòtica tasca d'honorar els nostres benemèrits compatricis. (...) procurem que

*les futures generacions puguin veure ben manifesta la conducta que deuen seguir; emmirallant-se en l'amor a la viurtut, a la ciència i al treball de tots els dignes compatricis que s'han posat a la davantera del progrés i prosperitat de la nostra mai prou estimada Manresa»*¹¹

L'acte de col·locació del primer retrat el 1883 provocà el rebuig dels carlistes, que van protagonitzar aldarulls el dia de la cerimònia perquè consideraven el cardenal Lluch partidari de la línia oficial de l'Església i el titllaven de liberal. El fet motivà una certa revolada a la premsa, ja des de la data de les exèquies del cardenal, però en edicions successives el consens va esdevenir la nota dominant.

El 1883 la Galeria s'inaugurava amb un discurs certament patriòtic, pronunciat per Francesc Barjau (catedràtic de llengua hebrea nascut a Manresa i membre de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona). Tanmateix, es tracta d'una patriotisme espanyol i manresà. El discurs biogràfic sobre el cardenal Lluch és carregat d'adjectius i d'elogis cap a l'Església, a l'*"Episcopado espanyol"* i també a la *"patria petita"* de l'eminent eclesiàstic.

Durant aquests últims anys del segle XIX els alcaldes promotors de la Galeria eren del partit conservador, inclòs Francesc Gallifa i Gomis, llicenciat en Filosofia i Lletres, autor d'estudis de caràcter històric i humanístic i responsable d'algunes realitzacions culturals importants per a la ciutat. En aquests primers discursos domina encara el patriotisme ambigu característic del segle XIX. No va ser fins al canvi de segle que es produí un tomb catalanista amb l'ascens d'alcaldes de la Lliga: Joaquim Solà i Solernou, Ignasi L. March i Batlles, i Pere Armengou i Manso. Entre les figures que s'incorporaren a la Galeria durant aquesta primera dècada del segle XX, en destaquen algunes de marcat caràcter catalanista, especialment Antoni Camps i Fabrès, representant manresà de la Renaixença, i Pere d'Amigant, que morí empresonat per defensar els privilegis de les institucions catalanes

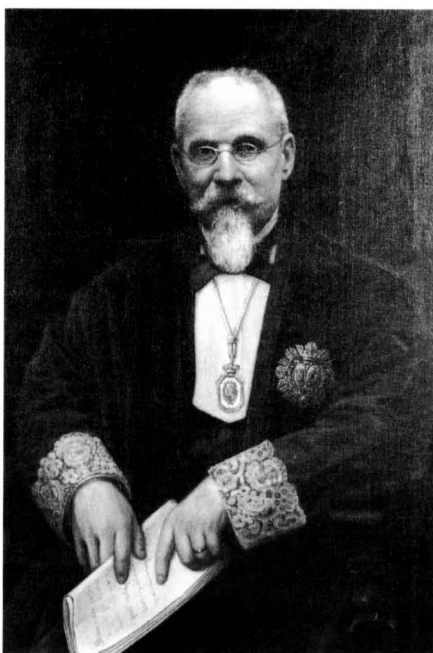
- 1 -

davant Felip V. D'altra banda, hi ha també els patriotes de la Guerra del Francès (cal recordar que es preparaven amb gran pompa els actes commemoratius del centenari de les batalles del Bruc), els quals eren reivindicats alhora pel tradicionalisme carlí, els liberals i els catalanistes, cadascú amb un matís particular. Durant aquesta primera dècada les cerimònies oficials de col·locació dels retrats van adoptar un to marcadament catalanista. Així ho reflecteixen els discursos i les notes aparegudes als diaris.

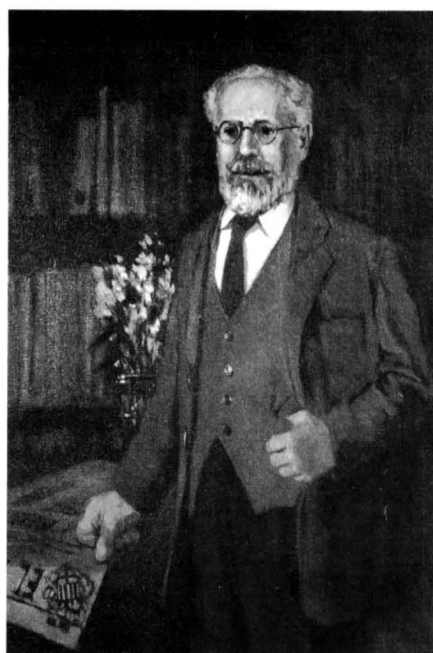
L'acte oficial de col·locació dels retrats revestia també un caire festiu, solemne i cultural, a l'estil de les vetllades literàrio-musicals que estaven en boga entre els ateneus i les associacions que aleshores proliferaven. Tenia lloc al saló de sessions de l'Ajuntament, que solia ornamentar-se per a l'ocasió, i comptava amb la representació dels diversos poders locals: polític, eclesiàstic i militar. El programa solia constar d'una intervenció de l'alcalde, la lectura de les biografies dels personatges a càrrec d'un erudit, el descobriment dels retrats i normalment diverses interpretacions musicals i lectura de poesies; l'acte el clausurava alguna personalitat rellevant, en més d'una ocasió el diputat Soler i March. El públic assistent a l'acte era representatiu de la bona societat manresana

- 2 -

- 3 -

- 4 -

- 5 -

- 6 -

- 1 - Àngela Margarida Prat de Serafi (1543-1608).
 2 - Maurici Carrió i Serracanta (1779-1859).
 3 - Maurici Serrahima i Palà (1834-1904).

- 4 - Leonci Soler i March (1858-1932).
 5 - Ignasi de Despujol i de Sabater (1867-1959).
 6 - Joaquim Lluch i Garriga (1816-1882).

de l'època: «*numerosísima y selecta concurrencia, de la cual formaban parte muchas distinguidas señoras y señoritas que lucian elegantes y vistosos trages*»¹². Era a aquest sector, naturalment, a qui s'adreçava fonamentalment la pedagogia edificant de les biografies dels manresans il·lustres.

Durant les edicions de 1910 i 1911 fou l'alcalde republicà Maurici Fius i Palà qui introduí a la Galeria els retrats d'Argullol, Cabanes i Palà i Pons, aquest últim representant manresà també de la Renaixença. Tanmateix, les cròniques d'aquests dos actes trasllueixen un cert declivi. La cerimònia no aconseguí el ressò en la premsa de les edicions anteriors, que en alguns casos havien atret l'interès de diaris barcelonins, que hi enviaven corresponents. L'assistència als actes va ser escassa; probablement les famílies de l'alta burgesia no es van sentir motivades davant la presidència de l'alcalde republicà.

Així doncs, durant els últims anys del segle XIX i les dues primeres dècades del segle XX conservadors, regionalistes i republicans contribuïren a la formació de la Galeria de Manresans Il·lustres. Els carlins en van restar al marge. En el període d'alcaldia republicana la Galeria entrà en una decadència de la qual no en va pas sortir durant la segona República. En aquest període no es féu cap nova incorporació, igual com succeí a Barcelona. El règim de la República precisava una iconografia i uns símbols completament nous, altres herois i altres mites. Tot el que s'associava al vell sistema de la Restauració fou bandejat o caigué en desús. Sembla que la Galeria era vista com una reminiscència amb connotacions conservadores, per bé que tampoc no hi hagué una renúncia explícita del que suposava el seu llegat. Només el retrat del general Despujol (que hi havia estat inclòs durant la dictadura de Primo de Rivera) es va suprimir, l'abril de 1931. L'Ajuntament va prendre l'acord de retirar-lo de la Galeria i donar-lo a la família —si el volia—.

És il·lustratiu d'aquest nou context el que succeí el 1935, quan el grup minoritari de la CEDA proposà que es donés el nom de Leonci Soler i March

al Grup Escolar "Renaixença" i que s'inclogués el seu retrat a la Galeria de Manresans Il·lustres. Al cap de poc temps, el fill de Soler i March, en una carta adreçada a l'Ajuntament, es distanciava d'aquestes iniciatives perquè les considerava partidistes i opinava que «*no s'hauria de donar el nom del seu pare a cap carrer ni plaça, car és aquest un homenatge desprestigiât, i, demés, antipàtic*». I afegia que «*No passarà gaire temps sense que siguin reposats, per persones de bon gust, els noms populars tradicionals als nostres vells carrers*»¹³.

El 1951, en ple període franquista, l'alcalde Joan Prat i Pons ressuscità la Galeria dels Manresans Il·lustres. Les noves incorporacions que des d'aleshores es van fer perderen la regularitat que havien tingut en el període de començament de segle. Els patricis escollits són dispers, des de Lluís Argemí (polític tradicionalista) fins a Lluís de Peguera (eminent juriconsult del segle XVI) o Francesc Cots (mecenes de la Casa de la Caritat). Des del període en què Josep M. Gasol fou arxiver i cronista oficial de la ciutat la Galeria va rebre una certa revigorització, amb la incorporació d'Ignasi Puig i Simon (divulgador de la ciència) i més endavant, ja en temps dels alcaldes Roqueta i Sanclimens, de Joaquim Sarret i Leonci Soler i March.

Durant el segon Ajuntament democràtic el retrat del general Despujol fou retirat novament del consistori (de manera no oficial) a proposta d'Ignasi Perramon, regidor del PSAN. Posteriorment, el retrat hi fou col·locat de nou.

Els manresans il·lustres ¿Qui són?

Fer un repàs a les biografies dels manresans il·lustres no suposa pas endur-se grans sorpreses. Els manresans il·lustres són, probablement, aquells que hom esperaria trobar en un mausoleu de ressonàncies decimonòniques: bisbes, capellans, eclesiàstics en general, molts juristes i advocats, algun militar o guerriller salvador de la pàtria, persones de pro: industrials, mecenes, erudits... És difícil que una anàlisi global de les biografies i les

connotacions que poden tenir aquests personatges ens pugui dir gaire cosa que no sospitéssim ja de bell antuvi. En general, reflecteixen els esquemes d'una època i els mèrits que una societat —o més concretament una minoria dominant, d'ideologia conservadora— valorava i promovia.

Tanmateix, es poden intentar algunes aproximacions; la més fàcil és de caràcter quantitatiu. La divisió més òbvia que es pot establir és segons el sexe (segons el gènere, si es prefereix). Entre els manresans il·lustres només hi ha una dona, la mare Serafina: una monja. Els 21 restants són homes. Entre les dedicacions dels manresans il·lustres són majoria els eclesiàstics (5 com a dedicació principal, motiu pel qual han estat inclosos a la Galeria, i 4 més que són eclesiàstics, però sense que aquest sigui el motiu principal pel qual s'han homenatjat). Segueixen els juristes o advocats (3 com a dedicació principal i 2 com a secundària), escriptors (3), guerrillers o militars (3), científics (2), polítics (2), historiadors (un com a dedicació principal i un altre com a secundària), músic (1), mecenes (1), professor (1). La ideologia dels personatges sempre és un paràmetre difícil de classificar, sobretot si no hi ha referències explícites i objectives. Només tenint en compte aquells casos dels quals, en les biografies, es fa una referència expressa a les conviccions polítiques o ideològiques trobem que hi ha 3 conservadors (Serrahima, bisbe Comes i Ignasi Palà), 2 tradicionalistes (Carrió, Argemí), 2 catalanistes conservadors (Soler i March, Camps i Fabrès) i 1 personatge de dretes (Despujol). Finalment, segons l'època que van viure, ens trobem amb un manresà il·lustre del segle XIV, 2 del segle XVI, 1 del segle XVII, 12 del segle XIX i 6 del segle XX.

Si deixem de banda els números, la resposta a la pregunta de qui són els manresans il·lustres es fa encara una mica més complexa. Els manresans il·lustres són fills de la ciutat —excepte el canonge Montanyà, fill adoptiu—, però per norma general ja de joves l'han abandonada; un bon nombre per estudiar a Barcelona —tot i que no cal menystenir la importància del col·legi

de Jesuïtes de Manresa en la formació, especialment humanística, de molts d'ells—. La majoria ha viscut i ha triomfat desenvolupant la seva carrera professional a Barcelona. Hom sol reconèixer aquells que han ocupat llocs de relleu en institucions, com els bisbes, caps d'ordes religiosos, diputats, etc. Les relacions amb la ciutat d'origen no deixen de ser en molts casos esporàdiques i anecdòtiques, com les del cardenal Lluch, que va fer comptades visites a la ciutat enmig del clamor popular i, en el testament, llegà a la Seu de Manresa els seus objectes personals. Són pocs els qui han sobresortit en activitats que han redundat en benefici de la ciutat. Tal vegada els exemples més notoris d'això siguin Leonci Soler i March, Joaquim Sarret (curiosament les darreres incorporacions a la Galeria) o Francesc Cots. En la resta de prohoms el manresanisme és més aviat retòric i sentimental.

Ateses les diferències d'èpoques, d'orientacions professionals i vitals i dels interessos ideològics que els han promogut, els manresans il·lustres no són, evidentment, reflex d'un sistema de valors uniforme. Això no obstant, podríem subratllar un seguit de trets comuns que es repeteixen en diverses biografies i que ens semblen representatius d'un tarannà, d'una manera de fer que es valora i s'elogia, i que no estaria pas lluny del que es coneix com el *seny català*. Ens referim als principis d'ordre, conservadorisme, valors religiosos del catolicisme, als valors del treball constant, la discreció, l'absència d'ostentació, etc. Dues figures arquetípiques d'aquest tarannà són Maurici Serrahima, el biògraf del qual remarca que va saber vèncer en ell mateix els impulsos artístics de la seva primera joventut per dedicar-se en cos i ànima a l'advocacia¹⁴, i Antoni Camps i Fabrés, conegut amb l'apel·latiu del "*fabricant-poeta*". Sobre aquest darrer el biògraf planteja de nou el conflicte entre una vocació artística i el deure de continuar amb la indústria familiar. El conflicte es resol sense traumes, amb l'adopció d'una postura moderada i responsable. Els valors de la Renaixença literària i cultural no són pas oposats als del progrés industrial. Ben al contrari, els uns són

suport moral i espiritual dels altres. Aquesta dialèctica entre la fàbrica i la ploma, genuïnament catalana, és descrita magistralment pel biògraf Jaume Collell en el següent passatge:

«Mes ell era un esperit superior que no s'havia de contentar en fer bons balanç, y lluny de dèxar esmortuir de migrament entre'ls telers y l'escriptori les llevors de alta cultura que havia rebut en les escoles, les feu germinar y brotar ufanosament ab lo conreu fet ab amor de les belles lletres. Familiars li eran les obres mestres de totes les literatures, axí de l'antiguetat com dels pobles moderns; son esperit se sadollava en la deu abundosa dels clàssichs llatins y castellans; y cregueu que era una impresió que tenia quelcom d'extranya y altament suggestiva trobarse ab un fabricant de veres, no de nom tan sols, que per damunt del incessant remor de la maquinaria y les ocupacions del despaig, sabia enlayrar sa pensa y dexava voleyar sa viva y poderosa imaginació pels lluminosos espays de la poesia, quals rutes sols poden resseguir alguns privilegiats»¹⁵.

Tanmateix, Collell s'afanya a puntualitzar:

«No era en ell la afició poètica un estat morbós de l'ànima ó un encapritxament fantasiós que sol destorbar les obligacions de la vida práctica y fa al home inepte pel compliment dels devers de sa posició social, y á vegades fins li fa mancar á les sagrades atencions de la familia; sino que era una com florescencia natural i expontánea d'un ánima ben dotada, una florescencia sempre gerda y hermosa que tenia ses arrels en un cor pur y sensible y rebia la regor fecundant dels grans sentiments de religió y de patria»¹⁶.

La suma de les biografies dels manresans il·lustres constitueix un mosaic que, sens dubte, aporta mate-

rials interessants per estudiar les fil·lies i els interessos dels grups que van promoure la Galeria: els principals grups polítics i ideològics de la Manresa de començament de segle. En tot cas, és important subratllar que l'absència de posicions extremes ha permès un cert consens bàsic, de manera que les revocacions en funció de canvis polítics han estat mínimes. Així, més que no pas abolida pel seu significat polític o ideològic, la Galeria ha quedat antiquada, desfasada. Fins al punt que es fa gairebé inevitable preguntar-se si actualment representa alguna cosa més que una col·lecció anacrònica de quadres d'un escàs valor artístic i una llista de noms de personatges que ja ningú recorda qui van ser. És igualment inevitable la pregunta de si la funció exemplificadora que es proposaven els impulsors de la Galeria ha arribat a aconseguir-se mai, fins i tot entre la classe dirigent a qui anava adreçada i més enllà d'uns pocs dies de publicitat que afavorien els titulars dels diaris locals. Probablement tota la cerimònia dels manresans il·lustres no ha anat mai més enllà d'un ritual solemne mitjançant el qual la comunitat pretenia venerar els representants d'un passat més o menys llunyà; intentava sostreure's a l'imperatiu que sent qualsevol grup de no deixar en l'oblit els ancestres. Però, paradoxalment, com diu P. Nora, la Història neix per vèncer l'oblit quan la memòria ha desaparegut, per reconstruir allò que ja no hi és. La voluntat de fixar la memòria és sinònim de l'oblit. Per això, en el nostre món saturat d'un excés d'informació i d'imatges la Galeria de Manresans Il·lustres no pot ser altra cosa que un lloc de memòria caduc, símbol arraconat d'una altra època.

Notes:

1. Nora, Pierre: *Les lieux de memoire. I. La Republique*, ed. Gallimard, 1984.
2. El projecte *Els espais de la memòria* el porta a terme un equip del Centre d'Estudis del Bages format per Raquel Valdenebro, Marta González, Jordi Piñero, Gemma Rubí i Lluís Ferran Toledano.

3. Ozouf, Mona: "Le panthéon", a *Les lieux de memoire*, ed. Gallinard, 1984, pp. 139-166.
4. París, Librarie Rue Visconti, 22.
5. Bohigas Tarragó, P.: "Història de la Galeria de Catalanes Il·lustres del Excmo. Ayuntamiento de Barcelona", pròleg a *Galeria de Catalanes Il·lustres. Biografias*. Vol. I. Ayuntamiento de Barcelona, Barcelona, 1948.
6. Gasol, J. M.: Leonci Soler i March (1858-1932). *Discurs biogràfic pronunciat en l'acte de col·locació del seu retrat a la Galeria de Manresans Il·lustres (19 de febrer de 1988)*. Manresa, 1988.
7. Arxiu Històric de la Ciutat de Manresa (AHCM), llig. *Pers. B-163*.
Gasol, J. M.: "Cent anys d'Estudis Comarcals (1880-1980)", a *Miscel·lània d'Estudis Bagencs*, num. 3. Manresa, pp. 27-38.
8. Colell i Bancells, Jaume; Simon i Pontí, Ignasi: *Discursos biogràfics de S. Antoni Camps y*

Fabrés y D. Magí Pontí y Ferrer: Que en la solemne sessió celebrada en la Casa de la Ciutat de Manresa, lo dia 1 de setembre de 1900 per a col·locar sos retrats en la Galeria de Manresans Il·lustres llegiren los senyors D. Jaume Colell, Canonge de la Seu de Vich y D. Ignasi Simon y Pontí, advocat de Lleyda. Manresa, 1901, pp.11-13.

9. Gasol, J. M.: *La Galeria de Manresans Il·lustres*. Ajuntament de Manresa, Manresa, 1988. (Inclou una síntesi biogràfica dels manresans il·lustres i reproducció de tots els retrats).
10. Llibre de sessions de l'Ajuntament de Manresa, 30 d'octubre de 1882.
11. *El Pla de Bages*, 27 d'agost de 1927, p.6
12. *Noticiero Manresano*, núm. 269, 3 de septiembre de 1900.
13. AHCM., lligall Soler i March.
14. Moragas i Rodas, Vicens de: *Biografia de Don*

Maurici Serrahima y Palà: Fou llegida en la solemne sessió celebrada en el Saló de Sessions del Excelentíssim Ajuntament de Manresa, ab motiu de la colocació del retrato de Don Maurici Serrahima en la Galeria de Manresans Il·lustres. Barcelona, 1907.

15. Colell, Simon: *Ibid.*, pp.17-18.
16. Colell, Simon: *Ibid.*, p. 18.

Amb el suport del Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana. Generalitat de Catalunya.

Jordi Piñero i Subirana

Llicenciat en Història per la U.A.B.

L'ORQUÍDIA

TEIXITS PER A SENYORA
TEIXITS PER A DECORACIÓ

Sant Joan Bta. de la Salle, 12

08240 MANRESA